

Maurice Kufferath, crític musical i assagista, autor del present article. refereix anècdotes i el seu punt de vista sobre Richard Wagner, a qui va conèixer i admirar. Kufferath va nèixer a Mülheim, el 12 de maig de 1852. Promotor de l'obra de Wagner, de 1900 a 1914 va ser director del Théâtre de la Monnaie de Brussel.les.

Durant la Primera Guerra Mundial va viure a Suïssa.

L'any 1918 va tornar a dirigir al Teatre de la Monnaie. Va escriure monografies i estudis sobre música en general i sobre temàtica wagneriana amb títols com "Lettres de Richard Wagner à Auguste Roedel", "En commemoration de la première représentation de Parsifal au Théâtre Royal de La Monnaie de Bruxelles, le 2 janvier 1914", "La Cène des Apôtres as Liebemahl Der Apostel", "L'Art de diriger l'orchestre: Richard Wagner-Hans Richter", "Parsifal Drame Sacre en trois actes de Richard Wagner", "Fidélío, opéra en deux actes de Ludwig van Beethoven", Franz Liszt, esquisse biographique et notice sur son oeuvre", etc. , obres de consulta que encara són a l'abast del públic.

Va morir a Wiesbaden, 28 de juliol 1919.

Aquest article va ser publicat al Butlletí de l'Orfeó Català 123 de març de 1914.

La primera vegada que vaig veure a Richard Wagner fou a Weimar, l'any 1872. Jo estudiava la carrera de Dret a l'Universitat de Leipzig, mentre que Franz Servais era a Weimar acabant, sota la direcció de Liszt, els estudis que havia començat a Brussel.les sota la direcció de mon pare.

Una matinada de desembre vaig rebre de Franz Servais uns mots invitant-me a anar-hi a passar les vacances de Nadal amb ell. Era una delicada i exquisida naturalesa de poeta i de músic la de Franz Servais! Malauradament, mil circumstàncies adverses i certa indolència somniadora, li impediren que donés la completa mesura de son talent, tot format d'encís i de subtil lirisme. Ell i jo ens coneixíem des de l'infantesa, i per això us podreu ja figurar si jo em devia fer repetir el prec d'acudir a la seva afectuosa invitació, i més encara anunciant, com m'anunciava; una representació d'**Els Mestres Cantaires** dirigits per Eduard Lassen, també deixeble de mon pare i que, per la seva part, m'invitava als assaigs.

Weimar era llavors encara una de les ciutadel.les del wagnerisme, per més que Liszt ja no hi tenia (des de 1861 l'havia deixat) l'alta situació de «general en cap

de la música de l'esdevenidor», però ell retornava cada any a passar-hi alguns mesos, i des de totes les parts del món venien els joves pianistes per prendre prop d'ell exemples i lliçons d'alta cultura musical. Russos, alemanys, austríacs, belgues, suïssos, anglesos, americans, aquests deixebles de Liszt formaven una cohort sacra, vibrant de joventut i d'entusiasme.

Dos o tres dies per setmana reunia Liszt als seus deixebles, i executava per a ells, de manera incomparable, les grans sonates de Beethoven. Era menys per l'amplitud de sonoritat que per l'encís i per l'art exquisit de matissar el so per lo que s'imposava a l'auditori. Rubinstein tenia molt més ofici que ell, però Liszt dibuixava el cant i el conduïa i l'augmentava amb una vivesa, una naturalitat i un ardiment tals, que se us emportaven d'una faisó irresistible.

Aquest home extraordinari era el més afable i el més deliciós dels conversants: era la senzillesa i la bondat mateixes. No es desdenyava d'anar, algunes estones, a la cerveseria de l'Os Negre, per ajuntar-se amb els músics i cantors del teatre que allí es reunien envoltant Eduard Lassen. Una nit hi arribà amb un home petit, de cabells grisos, de cara estranyament enèrgica, front admirablement ample i ulls d'una mobilitat i una vivacitat extraordinàries: era Richard Wagner. Havia vingut a Weimar, segons es deia, per reconciliar-se amb Liszt. Alguns mesos enrere havia provocat un escàndol en tota Alemanya: la fugida de Wagner de Munich amb l'esposa de son amic i deixeble Hans Bülow. Liszt havia refusat sempre d'acceptar la situació creada i havia trencat tota relació amb sa filla Còsima i amb Wagner. Però, havent-se pronunciat el divorci de Còsima i Bülow, Wagner havia pogut regularitzar sa situació, les ferides havien tingut temps d'anar-se cicatritzant i Liszt havia finalment consentit en reveure el que ja era son gendre: tot havia quedat dintre de l'ordre. Per lo demés, l'aparició de Wagner amb Liszt, junts a la cerveseria de l'Os Negre, era la manifestació mes clara de la reconciliació dels dos artistes.

S'esperava que Wagner seria, a l'endemà, a l'assaig d' "Els Mestres Cantaires"; però a primera hora havia pres el tren i se n'havia tornat a Leipzig.

Jo havia de veure'l, alguns mesos després, a Colònia, on ell havia sigut invitat per dirigir un concert en la sala Gürzenich. Fou aquest cas altrament impressionant. Colonia era aleshores el centre de resistència contra les tendències modernes, i allí regnava com a suprem àrbitre Ferran Hiller, director

del Conservatori i director de l'orquestra simfònica i dels festivals anuals del Baix-Rhin. Era Hiller un artista de grans mèrits, compositor elegant, escriptor espiritual i fecund, i les relacions del qual amb Berlioz, Mendelsson i Schumann l'havien posat en el camp dels adversaris de Wagner. No és possible fer-se idea de l'efecte que l'anunci d'aquest concert havia provocat en la vella ciutat rheitana, entregada fins aleshores exclusivament al culte dels clàssics més estrictes: en la nostra vida actual no hi ha res que ens pugui donar idea de l'ardiment amb el qual (no solament les petites ciutats germàniques, sinó per tot el món) es prenia partit en pro o en contra del revolucionari, de l'iconoclasta, com se nomenava a Wagner des del camp dels adversaris.

A causa d'ell hi hagueren disgustos en las famílies més unides, ruptures entre vells amics, i vertaderes batalles entre els músics professionals. La nit del concert (era el 24 d'abril de 1873), el públic de la Sala Gürzenich, d'ordinari tant ple de placidesa, semblava una mar agitada per les onades. De l'una part a l'altra es canviaven mirades plenes d'electricitat. Quan Wagner aparegué al faristol, els músics de l'orquestra l'acolliren amb veritables aclamacions. La gernació a la sala, restava muda per l'estupor, excepte els partidaris més convençuts, que formaven cor amb l'orquestra: mai s'havia vist els músics manifestar-se d'aquella manera, i aital ardor semblava als bons burgesos fins una falta de bones maneres. Però els assaigs havien cap-girat els músics, i Wagner, d'aquella reunió quasi n'havia fet una massa d'esclaus, boigs d'entusiasme.

No oblidaré ja mai el que fou aquell concert. El programa estava format per la Simfonia Heroica, de Beethoven, i per fragments de Wagner. La Simfonia acabava jo d'escoltar-la a Leipzig executada per la meravellosa orquestra del Gewandhaus, dirigida per Reinecke, i no parlem de les vegades que l'havia sentida a Brusel.les baix la direcció d'Adolf Samuel o del pare Fétis. Però sota la batuta de Wagner no era aquella la mateixa obra: allí sortien una intensitat extraordinària de ritmes, una envolada admirable de la frase cantant, després, en la marxa fúnebre, un sentiment d'ano-rreament i desolació; en el scherzo, una imaginació endia-blada, i, en el final, un vigor que, va desencadenar una tempesta d'aclamacions. Fou par a Wagner un triomf absolut, esclatant, que encara va fer-se més intens després dels fragments d'obres seves: el preludi de

Lohengrin, les obertures de **Tann-häuser** i d'**Els Mestres Cantaires**, el cant de la Primavera, de **La Walkyria**, i el cant de Walther en el concurs d'**Els Mestres Can-taires**.

En el faristol del director, potser li faltava, a Wagner, certa gallardia. Ell se movia com un diable, es feia tot petit per indicar els piano, desapareixia sota el faristol, després s'alçava amb els braços estesos fent signes cabalístics, en els quals era prou difícil de conèixer quin era el primer temps del compàs i quin el tercer, però que en canvi tenien una força rítmica prodigiosament suggestiva, emportant-se els executants i donant-los déu vegades més poder de sò. Figureu-vos la flexibilitat acariciadora de Félix Mottl unida amb la fermesa rítmica de Hans Richter: Wagner era aquests dos il.lustres mestres reunits en una sola persona!

Des d'aquell moment jo vaig esdevenir un wagnerià. L'inici començat allí va continuar-se a Brussel.les sota la direcció d'aquell gran i noble artista l'acció del qual sobre el progrés de la musicalitat del nostre públic fou tant beneficiosa i tant profunda durant alguns anys, ben poca: parlo del pianista Lluís Brassin... Ell va organitzar a casa seva audicions de les obres de Wagner, i especialment de la quàdruple partitura dels **Nibelungen**, publicada ja, però encara no escoltada, i la primera representació de la qual anava a verificar-se en 1876.

En 1872 havia posat Wagner la primera pedra del Teatre de Bayreuth; s'havien fundat associacions a Alemanya amb l'objecte de contribuir a l'edificació d'aquest temple de l'Art nou i a les despeses de 'mise en scène' de **L'Anell del Nibelung**.

Gràcies al bon zel i a l'influència de Brassin, fou fundat a Brussel.les un Wagnerverein (o Societat de Wagner), que, gràcies a la seva activa propaganda, va reunir de seguida més de tres-cents subscriptors a Bèlgica. Així mateix el contingent belga fou el major de tots els de l'estranger que anaren a Bayreuth a la primera representació dels Nibelungen.

Edmond Evenepoel ha donat molt curiosa informació del cas en un interessant llibre, 'Le Wagnerisme en Belgique'. Llibre que és un document dels més importants per a l'història de l'evolució musical en el nostre país.

Tres sèries de representacions se van seguir des de la fi de juliol a la fi d'agost de 1876. Jo vaig assistir a l'última sèrie, que no fou pas la menys interessant, i

que va acabar-se amb aquella allocució de Wagner al públic, després de la conclusió **d'El Capvespre dels Déus**. Encara el veig gesticulant davant del teló, i esforçant-se per explicar al públic la significació d'aquella jornada que deslliurava, a la fi, l'art alemany de la llarga esclavitud estrangera sota la qual havia viscut feia segles. Aquesta allocució, que, pel que sembla, fou improvisada, va ser poc entesa a causa d'haver transmès la seva intenció erradament els telegrams i correspondències (fos fet o no de propòsit) que donaven compte de la vetllada. Jo vaig enviar un resum a *L'Indépendance*, i a Wahnfried (la casa de Wagner) me van fer l'honor de demanar-me exemplars, perquè dit resum era, segons deien, el que millor havia donat el pensament del mestre. El dia següent va haver-hi una gran recepció a Wahnfried.

Gràcies a l'amabilitat de Brassin, els pocs belgues que no se'n havien anat de Bayreuth foren invitats. Aquests foren: el tenor Reubsaet (que més tard, gràcies a un matrimoni afortunat, comprà el títol de duc de Camposelice), el bon amic Léon Lequime, un fervent amateur de música, i jo.

En el saló de Wahnfried, Wagner estava prop de la porta per rebre els invitats. Quan Wilhelmy (el cèlebre violinista) i Brassin ens introduïren i ens presentaren al mestre, no pogué dissimular un moviment, de sorpresa:

“- Qué! encara belgues! Sempre més belgues! N'hi ha per tot arreu! Això porta traça de no acabar mai!”. També va dir, amb una volubilitat somrient i divertida, “- Però, què son, aquests belgues? Serà una raça?”. I deia tot això al vol, estrenyent-nos fortament la mà, com a persones que reconeixia que tenien simpaties per son art i que n'hi donaven proves palpables, el mateix en aquesta circumstància que abans, en 1861, quan l'únic concert que Wagner donà a Brussel·les després dels de París. De seguida ens portà cap dintre del saló, presentant-nos a Mme. Còsima Wagner i a Liszt, el qual, portant-me a part, em recordà la meva estada a Weimar i les cordials relacions que ell va tenir a Brussel·les amb mon pare.

A poc a poc el saló fou envaït per molts artistes que hi havia, cantants, literats i altres personatges importants. Wagner se multiplicava entre tanta gent, anant d'un lloc al l'altre, cordial, d'humor d'infant, sens ombra de la menor afectació ni

la menor importància, fent burletes a la Lilli Lehmann o a la Materna, i anant de seguida a presentar els seus respectes a una princesa russa o a una austríaca. Liszt vingué un moment en que s'assegué al piano i començà a improvisar sobre motius de **La Tetralogia**; Saint-Saens, que també era de la sessió, fou suplicat de tocar la seva *Dança Macabra*, i no cal dir com l'interpretaria! ... Després vaig veure que d'un costat apareixia Reubsaet amb un rotlle de paper a la mà: era el cant de la Primavera, de **La Walkyria**, traduït al francès, per primera vegada, per Mr. Edmund Michotte. Reubsaet tenia una bella veu de tenor i era un elegant cantor de saló. Wagner, intrigat, i fins crec que una mica inquiet de prompte, acabà per sentir tot el fragment: de peu dret davant de Reubsaet, l'escoltà amb visible satisfacció. Quan fou acabat, se n'anà al cantor, li va estrènyer les mans, li donà copets familiars a l'espatlla, i expressà amb exhuberència tota la seva alegria per sentir ja en francès aquell fragment de sa gran obra, a penes aquesta havia sigut revelada al món. Fou aquest moment el més important de la sessió.

Cap a les deu va córrer per l'estança la veu de “- *Zur Sonne!*” (*Al Sol!*), El *Sonne* era un restaurant ben conegut dels habitants de Bayreuth. Wagner havia convidat, aquella nit a sopar allí al personal subaltern del teatre, car volia (detall bonic!), en aquella data memorable, després d'haver rebut en sa casa als grans interpretadors de la seva obra, anar a donar una prova de simpatia a aquella bona gent. A penes fou dit, fou executat: tota la reunió se n'anà cap al *Sonne*. Jo m'havia avançat amb Wilhelmy, Brassin, Reubsaet, Léon Lequima i el germà de Brassin, Gerhard, que era ‘*concert meister*’ en l’orquestra.

Quan arribàrem al restaurant vam trobar la sala buida. El personal subaltern se n'havia anat a dormir, puix era el que més havia de fer després d'aquell mes, de nits febriles. El patró de l'establiment, quan va saber que hi venia Wagner, i mentre anaven arribant els invitats, començà a posar una mica d'ordre en la sala. Al fons se trobava la tribuna per a l'orquestra dels balls, i Reubsaet va tenir una idea humorística, de vertader flamenc: Se'n pujà a la tribuna. Els músics no hi eren, era cert, però hi havia els instruments i els papers de música. Ens féu una senya, Gerhard Brassin i jo el seguírem, Wilhelmy i Brassin agafaren cadascú un violí, Reubsaet s'apoderà d'un contrabaix (instrument que havia tocat en el Teatre Flamenc de Brussel·les, després Sala

Alhambra), un solista de l'orquestra va prendre una flauta, i jo un violoncel. En el moment en que Wagner entrà portant del braç a la Sra. Materna (l'inoblidable Brunhilda), ens posarem a tocar una preciosa contra-dança. Per tot esclatà una riulla general, quan Wagner va mirar i assenyala en la tribuna l'alta estatura de Wilhelmy, la fisonomia del qual recorda la d'Eugeni Ysaye. A l'acte s'organitzà una 'quadrille': Wagner portava de la mà a Mme. Materna, i enfront hi havia Richter amb una de les artistes del teatre. (No puc recordar quina era.) i als sons d'aquella orquestra improvisada, el mestre i sos companys ballaren, entre els aplaudiments de la reunió, un pas en '*avant-deux*' de la més completa gracia còmica. Aquell fou l'epíleg alegre i innocent de l'inoblidable serie de representacions de 1876.

Essent jo llavors un novell ben jove periodista, no tenia cap altre títol per a entrar en relacions més íntimes amb el mestre que es trobava en l'apogeu de sa glòria. No he vist, doncs, més que aquell Wagner exterior, bulliciós, gesticulador, pròdig de paraules i d'aspecte juvenívol. Però jo coneixia la major part dels seus escrits, els seus poemes, i, per sos fervents col.laboradors i deixebles Herman Levy, Hans Richter i Felix Mottl, que des de llavors m'honoraren amb llur amistat, he sabut moltes coses respecte de la personalitat de Wagner, les quals són poc conegudes i tal vegada conti jo algun dia.

Mme. Judith Gauthier (la filla del gran poeta i també poetessa ella mateixa) ens podria oferir també tots els seus records respecte de Wagner, car va viure, en aquell temes, en el cercle familiar del mestre. Llavors ella s'ocupava de traduir el poema de Parsifal, la música del qual no havia sigut composta encara. Aquella traducció, que Wagner proclamava com perfeta, era, doncs, purament literària. Aquesta és la versió de la qual Mme. Judith Gautier m'ha autoritzat a servir-me en l'adaptació musical que s'ha de cantar en el Teatre de la Moneda. Jo vaig veure encara el mestre, en 1882, després de la primera representació del **Parsifal**; el vaig veure a Wahnfried, i el vaig veure també, una nit, a la llotgeta presidencial del Teatre de Bayreuth, prop de son protector el rei Lluís II de Baviera.

Les faccions semblaven fatigades i la mirada era menys brillant. Se deia que la defecció de Nietzsche (a Bayreuth deien 'la traïció') l'havia afectat

profundament. I Nietzsche era allí, a Bayreuth, amagant-se, fugint de l'amic pel qual la seva ànima havia flamejat fins llavors en una admiració tant pura.

El triomf incontestable de ***Parsifal*** no havia pogut esborrar el dolor d'aquesta tristesa.

Quan vaig veure a Wagner en aquella ocasió, era ja aquell cap admirable amb la mirada perduda en somnis llunyans, meravellosament obtingut en una simple fotografia d'aficionat; aquell rostre que veiem en l'últim retrat del mestre, fet pel banquer von Gross. Alguns mesos més tard Wagner moria a Venècia.

MAURICE KUFFERATH